

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

İSLAM İTİKADI AÇISINDAN "DİNLER ARASI DİYALOG"UN ELEŞTİRİSİ
THE CRITIQUE OF "INTERFAITH DIALOGUE" IN THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC CREED

Ali Yıldız MUSAHAN*

Öz

Globalleşen dünyada çeşitli din mensuplarının barış ve hoşgörü içinde yaşaması gerektiği savıyla ortaya atılan Dinler arası diyalog olgusu, bir kısım Müslüman ilahiyatçı, tarihçi ve sosyologlar tarafından tutkuyla desteklenmektedir. Dün Türkiye'de olduğu gibi bugün Orta Asya, Kafkaslar ve Rusya Federasyonundaki Müslümanlara dinler arası diyalogun bir barış ve hoşgörü olduğu anlatılmakta, muhtemelen kısa vadede Ortadoğu ülkelerinde de bu tür faaliyetler ortaya çıkacaktır. Önceki dinlerin hükmünü kaldıran ve Allah katında kıyamete kadar baki kalacak olan tevhid dini İslam'ı diğer dinlerin seviyesine indirmek, Allah katında hiçbir geçerliliği kalmayan dinler ile İslam dinini âdeta eşitmiş gibi algı yaratmak İslam itikadı açısından ne kadar doğrudur? Öte yandan diyalogun aslında İslam'ın bir emri olduğunu iddia etmek, Hz. Muhammed'in hoşgörü ve saygıya dayalı gayri Müslimlerle olan ilişkilerini, bir arada yaşama kültürünü diyaloga bariz örnek olarak gösterilmek meseleyi girift hale getirmekte, insanlar arası ilişkiler dinler arası ilişkilerle karıştırılmaktadır. İslam dininde Allah'ın mesajını tebliğ yoluyla, medeni ve bilimsel usullerle tüm insanlığa ulaştırmak esas iken, hükmü kalkmış ve hiçbir geçerliliği olmayan dinleri İslam ile eşit seviyede tutup diyalogu öne sürmek İslami tebliğin önünü kesmekten başka bir şey değildir. İslam'ın önem verdiği tevhid-ahlak-iman bilinci ve sorumluluk ilkeleri diyalog gibi faaliyetler sonucunda pasifleşeceği, ılımlı İslam-Radikal İslam denklemiyle kavram kargaşaları yaratılarak İslami bilincin zayıflatılacağı ihtimal dahilindedir.

Anahtar Kelimeler: Din, Diyalog, İslam, İtikat, Hoşgörü, Birlikte Yaşamak.

Abstract

The phenomenon of interfaith dialogue, with suggestion that members of various faiths should coexist with peace and toleration in the globalized world, was supported ambitiously by some Muslims theologians, historians and sociologists. Like previously happened in Turkey, today, Muslims in the Central Asia, the Caucasia and Russian Federation were told that the interfaith dialogue is peace and toleration, and probably this discourse will spread in the Middle East too in a short term. Islam invalidated previous religions, so, as a monotheistic religion and as an everlasting religion until the judgment day, how does accurate is that reducing Islam to level of other religions? And also, according to Islamic creed, how accurate is that treating Islam like it is equal to other invalidated religions by Allah? Moreover, arguing that interfaith dialogue is a command of Islam, and giving examples of Prophet Muhammad's relations with non-Muslims based on toleration and respect, and culture of coexistence as clear samples for interfaith dialogue, making the issue more inextricable, and cause confusion of inter-person relations with inter-faith relations. While in Islam delivering the message of Allah to all humankind through preaching with civilized and scientific methods is a fundamental, accepting Islam as equal to outdated and invalidated religions, and propounding the interfaith dialogue nothing else than blocking Islamic preaching path. Islam attaches importance to consciousness of monotheism-moral-faith and principles of responsibility and these will be passivated with activities like interfaith dialogue, and it is within the bounds of possibility that the Islamic consciousness will be weakened through creating contradictions in terms with equations like the moderate-radical/fundamental Islam.

Keywords: Religion, Dialogue, Islam, Creed, Toleration, Coexistence.

Giriş

İnsanlık tarihine bakıldığında tüm insanların aynı dine ve inanışa sahip olmadıkları, çeşitli din ve inançlara sahip oldukları açıkça görülür. Günümüzde ulaşım ve iletişim alanlarındaki baş döndürücü gelişmeler, dünyayı global bir köy haline getirmiştir. Bu küçülen dünyada her çeşit din mensubunun bir arada yaşamakta olduğuna, karşılıklı aktif iletişime geçtiğine şahit olmaktayız. Çeşitli din mensuplarının bir arada barış içinde yaşamalarını sağlama amacıyla ortaya atılan faaliyetlerden ön plana çıkan Dinler Arası Diyalog'dur.

Dinler arası diyalog konusu Türkiye'de 1990-2000 yılları arasında epey gündeme gelmiş, kimi çevreler tarafından desteklenmiş, kimi çevreler tarafından misyonerliğin yeni versiyonu olarak yorumlanmış, kimi çevreler tarafından ise birlikte yaşama, hoşgörülü olmanın yanında İslam'ın tebliğ edilmesi için yeni bir fırsat kapısı (Alıcı, 2011: 377-378, 380-382) olarak görülmüştür. Dinler arası diyalog Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen son hadiseler, Paris'teki karikatüristlere yapılan saldırı, IŞİD ve Suriye merkezli radikal grupların çatışma ve savaşları sonucunda, dünyada özellikle Avrupa ülkelerinde gün geçtikçe yükselen İslamofobyanın etkisiyle yeniden gündeme gelmektedir. Dinler arası diyalog daha önce

* Yrd. Doç. Dr., Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Türkiye'de olduğu gibi bugünlerde Rusya Federasyonunda, Kafkaslar ve Orta Asya'da yeniden canlandırılmakta olan bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır.¹

Bugüne kadar Türkiye'de dinler tarihi uzmanları, din sosyologları tarafından Dinler Arası Diyalog konusunda çeşitli görüşleri içeren sayısız eserler ve makaleler ortaya kondu. Ancak meselenin İslam inancını ve itikadını ilgilendiren boyutunda neredeyse hiçbir çalışma yapılmamış, özellikle İslam inancının ve akaidinin muhafızlığını yapan Kelam bilimi uzmanları, bu konunun daha çok dinler tarihi konusu olduğu kanaatiyle meseleye itibar etmemiştir. Oysa Dinler Arası Diyalog konusu inanç noktasında birçok problemi barındırdığından dolayı kelam ve akaid biliminin diyalog konusuna yaklaşımı, bu konu hakkında bildireceği hüküm son derece önem arz eden bir mesele olmalıdır. Çünkü İslam inancını ve akaidini tehdit eden her türlü aykırı görüşün Kelam ve Akaid ehli tarafından âyet, hadis ve sünnet ışığında bertaraf edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Dinler arası diyalogu savunan, kuvvetli destek veren şahısları, cemaatleri "dine ihanet" etmekle suçlamak İslam itikadı yönünden biraz abartılı hüküm olduğunu belirtmeliyiz, en azından İslam/tevhid dinine, itikat ve inancına bilerek ihanet etmediklerini ümit edelim.

Diyaloga karşı çıkanlar ise, Hristiyanların hilelerini, asıl niyetlerini, misyonerlik faaliyetlerini, sömürülerini, zulümlerini öne sürüyor, hatırlatıyor, bu tür gerekçelerle diyaloga mesafeli bakıyorlar. Diyalog taraftarları ise İslam'da terör olmayacağını, Müslümanların çirkin davranışlarını hatırlatıp, bunlara vurgu yapıp, diyaloga çözümler aramak istiyorlar. Acaba bu karşılıklı bakış açısında, yakalanmaya çalışılan "gerçek" nerede duruyor, buna ayrıntılarıyla bakmak gerekiyor (Sezen, 2006: 4).

Makalemizde dinler arası Diyalogun doğru olup olmadığını itikadi açıdan ele alırken, gayri Müslimlerin cizye ödemesi, zimmet anlaşması, birlikte yaşama vesikası, işbirliği sözleşmesi gibi daha çok vergileri ve karşılıklı hukuku gerektiren vs. gibi konulara müdahil olmadık. Dinler arası diyalog konusunu özellikle itikadi açıdan ele alışımızın birinci sebebi gayri müslimlerle yapılan her türlü hukuki, dini, akdi vs. gibi muamelatın tamamı Dinler Arası Diyalog şeklinde algılandığıdır. Halbuki gayri Müslimlerle yapılan her türlü muamelatı diyalog adı altında işlemek konuya yanlış ve dar çerçeveden bakmaktan başka bir şey değildir. Ayrıca çeşitli din mensupları arasındaki kültürel alışverişi, komşuluk, dostluk ve karşılıklı hoşgörüyü, saygı gibi insani değerleri de diyaloga örnek verildiğini görüyoruz.

Son din olan İslam, bütün milletlere gönderilen peygamberleri ve indirilen kitapları kabul eden (Bakara 2/285; Âli İmran 3/50), onlara inanmayı Müslüman olmanın esaslarından saymaktadır. İslam dini böylece Allah'ın nimet ve rahmetinin simgesi olan dinin, bütün ırkları ve inançları kuşatıcı bir inanç manzumesini ve kardeşlik içinde bir araya getirme yolunu seçmiş bulunmaktadır, ki zaten İslam kendinden önceki bütün dinleri orijinal ve aslı şekliyle benimser (Şuâra 42/13; Nisa 4/125; Âli İmran 3/85; Mâide 5/3). Bu anlamda İslam dini, mensuplarınca tahrif edilmiş Musevilik ve Hristiyanlık dahil, vahye dayalı bütün dinlerin reformasyonu, batıl dinlerin reddidir. İslam, hem vahiy dışı dinlerin hem İslam'dan önceki dinlerin itikadi yöndeki yanlışlarını ve sapmalarını, hem bütün insanlığın içine düştüğü inanç ve ahlak bataklığını hatırlatarak yanlışlıkları düzeltmek için gönderilmiş son dindir.

Dinler arası diyalog düşüncesiyle bakıldığında tevhid dini olan İslam, Hristiyanlık ve Musevilik vs. diğer dinler ile aynı okyanusa dökülmek üzere yan yana akan nehirler gibi düşünülmektedir (Sezen, 2006: 116), ki bu anlayış yanlıştır, asla İslam'ın ruhuyla bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla dinler arası diyalog sloganıyla yola çıkılarak İslam dışındaki özellikle Ehli kitabın inançlarını, dinlerini hak dinlermiş gibi bir algı yaratmak İslam itikadı yönünden son derece tehlikeli bir durumdur.

Müslümanlar arasında Dinler Arası Diyalog olgusuna genel olarak; a) Diyalog bir misyonerlik hareketidir, diyerek karşı çıkanlar; b) Diyalog Kuran'ın emri (Köylü, 2007: 137) ve Hz.Peygamberin sünnetidir, diyerek bu sürece dini temellere bağlayıp (Özcan, 2008: 66) sürece olumlu bakılması gerektiğini düşünenler; c) Diyalog olgusuna bilinçli yaklaşılması gerektiğini, iletişim ve teknolojiye gelinen noktadan hareketle, küçülen dünyada insanların birbirlerini anlamalarına katkı sağlayabileceği düşüncesiyle diyalog sürecine girilmesinin elzem olduğunu düşünen üç farklı bakış açısı hakimdir (Uçar, 2012: 39). Ama diyalogun itikadi yönden hiçbir sakıncasının olmadığını, aksine İslam'ın ve Hz.Peygamberin yoluna tam uygun olduğu iddiasını ispat etmek için Kuran'daki bazı âyetleri delil göstermek suretiyle, âdetâ âyetleri ve Hz.Muhammed'in gayri Müslimlerle olan örnek ilişkilerini ve iletişimini eğirip bükerek diyalog için örnek gösterilmesi gerçekten ciddi problem teşkil etmekte ve Müslümanların geleceğinde fitneye sebep olabilecek konulardan birisine dönüşmektedir.

¹ Son 3-4 yıl içinde Rusya Federasyonu devlet başkanı V.V. Putin'in Müslüman olduğu yönündeki yazılı ve görsel medyada çıkan haberler, başkan Putin'in de birçok konuşmasında Tanrı yerine "Allah" kelimesini kullanması, son günlerde bir grup Kırgızların eski Göktanrı inancına dönmeleri gerektiğini sıkça medyada dile getirerek tartışmaya açması, Kazak gençlerinin arasında Hristiyanlığa geçenlerin hızla artması vs. gibi vakıalar buna örnek gösterilebilir.

Diyalogun Tanımı ve İçeriği

Diyalog Yunanca bir kelime olup, iki veya daha fazla bireyin sohbet etmesi, bir insan ile bir nesne arasındaki iletişim, ilişki, fikir ve düşünce alışverişi şeklinde tarif edilmektedir. (Türkçe Sözlük, Cilt I, 1998: 605)

Dinler Arası Diyalog'un en genel ve meşhur tarifi ise şu şekildedir: "Aynı dinden kaynaklanan grupların kendi aralarında olduğu gibi, farklı dinlere mensup insanların inanç ve düşüncelerini zorla birbirine kabul ettirme yoluna gitmeden, birbirlerine sıcak ve hoşgörülle bakabilmesi, ortak meseleler etrafında konuşabilmesi, tartışabilmesi ve işbirliği yapabilmesi anlamına gelmektedir." (Tümer-Küçük, 1997: 426)

Dinler arası diyalogun inanç boyutu için yapılan bir tarifi ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: "Dinler Arası Diyalog hem bir dine mensup insanların, hem de farklı dinlere mensup insanların inanç ve düşüncelerini birbirlerine zorla ve etik olmayan yolla kabul ettirme yoluna girişimlerinde bulunmaksızın, ortak meseleler etrafında hoşgörü ortamı içinde konuşabilmesi, tartışabilmesi ve işbirliği yapabilmesi demektir" (Aydüz, 2011: 16).

"Dinler arası diyalog" tanımının yanlış olduğunu, doğru tanımın aslında "Din mensupları Arasındaki Diyalog" şeklinde olması gerekmektedir. Din mensupları arasındaki doğru diyalogun gerçekleşebilmesi için (Sezen, 2006:12) tarafların öncelikle birbirini "anlaması" gerekir. Anlamak için "Tanımak", tanımak için de "bilmek" icap eder. Dolayısıyla diyalog tarafların "doğruluğu" ve "haklılığı" temaları üzerine değil, karşılıklı olarak "bilme", "tanıma" ve "anlama" temelleri üzerine oturmalıdır. Yani diyalog "inanç" ve "değerler" alanından çok; ortak noktalarımızın daha fazla belirginleştirilebileceği "etik", "estetik", "kültürel" ve "entelektüel" planda aranmalıdır (Aydüz, 2011, 21-22)².

Birçok platformda hoşgörü, empati, birlikte yaşama kültürü, dünya barışı gibi içeriği ve kapsamı geniş kavramların tamamının Dinler Arası Diyalog kapsamı içine alınarak kullanılmakta olduğuna tanık olabiliyoruz. Bununla birlikte Diyalog olgusunu meşrulaştırmak için Müslümanların diğer din mensuplarıyla tarihte yaptığı anlaşmaların "Dinler Arası Diyalog"muş gibi göstermek meseleye kılıf uydurmaktan başka bir şey değildir. Dünyada ve bilhassa Batı'da hoşgörü kavramı özellikle Müslümanlar için vurgulanır hale gelirken, diğer din mensuplarının yanlış inançta olduğunu iddia etmek bile bir nevi "hoşgürsüz olmak"³ şeklinde bir algı oluşturuldu (Öktem, 2001: 48).

Dinler Arası diyalogu şiddetle savunan tarafların diyalogun tarifi için verdiği en garip örnek ise: "Benzer tür malları üreten ve pazarlayan firmaların, mallarını pazarlarken birbirleriyle kavga etmeden, birbirleri aleyhine propaganda yapmadan, mallarının özelliklerini tanıtarak satışlarını arttırmaya çalışmaları, aralarında çıkan sorunları karşılıklı görüşme ve uzlaşmalarla çözümlenmeleri gibi, dini cemaatlerin de kendilerini çeşitli yöntemlerle birbirlerine anlatmalarını..."(Sarıkçıoğlu, 2002: 443;Aydüz, 2011: 22) şeklindedir. Dinlerin özellikle son din olan İslam'ı tebliğ etmeyi şirket ürünü satmakla eşdeğer tutulmasının ve benzetilmesinin kabul edilebilir bir yanı yoktur. Çünkü mal ile maneviyat karşılaştırılmaz. Zira birincisinde beşere özgü maddi menfaat, ikincisinde ise Allah'ın emri söz konusudur. Diğer yandan açıklama "benzer tür malları üreten..." sözüyle başlamaktadır. Eğer bu tanıma göre dinleri mal türlerine benzetirsek, İslam dininin son kullanma tarihi kıyamete kadar baki olacağını, diğer türlerin ise çoktan son kullanma tarihinin geçtiğini, son kullanma tarihi geçmiş mal türlerinden istifade edenlerin hem bu dünyada hem öbür dünyada büyük kayıplara duçar olacağını söylemekle yetinelim ki akli selim insan için Allah'ın dinini tebliğ etmenin piyasaya mal sürmeye benzetmek biraz amacını aşmış bir ifade olduğu kanaatindeyiz.

Dinler Arası Diyalogun Temelleri

Dinler arası diyalog yakın tarihte II. Vatikan konsilinde (1962-1965) gündeme gelmiş⁴ ve Konsil kararında: "Her ne kadar Hıristiyan olmayan dinlerin manevi ve ahlaki değerlerini tanıyor, saygı gösteriyor, onlarla diyaloga hazırlanıyor ve din hürriyetini savunmak, insanlık kardeşliğini tesis etmek, kültür, sosyal refah ve sivil idareyi oluşturmak gibi hususlarda diyaloga girmek istiyorsak da, dürüstlük bize gerçek kanaatimizi açıkça ilan etmeye mecbur etmektedir; yegane gerçek din vardır o da Hıristiyanlıktır"(Güngör, 2005: 152) diyerek diyalogun hem kültürel hem sosyo-politik temelini atmış oluyordu. Bununla birlikte 1964

² Bkz. Mahmut Aydın'a göre diyalog şu temel prensiplerden oluşmalıdır: Karşılıklı saygı ve anlayış çerçevesinde karşılıklı konuşma, karşılıklı dinleme, karşılıklı öğrenme, karşılıklı öğretme ve karşılıklı tebliğ. Bu tarz bir diyalogun gerçekleşmesi için tarafların eşit olması gerekir. Buna göre her din mensubu kendi dini hakkında konuşurken ve kendi geleneği hakkında bazı iddialarda bulunurken bunu kesinlikle diğer gelenekleri kapsayıcı ve ifa edici bir şekilde yapıp onları kendi geleneğinin hakimiyeti altına alıcı bir şekilde yapmamalıdır. Çünkü karşılıklı sorumluluğa dayanan diyalog anlayışı bir dinin tüm kartları elinde bulundurduğu ve bu nedenle de diğerlerinden üstün olduğu savını kesinlikle kabul etmez. Bkz. Mahmut Aydın (2001) *Monologdan Diyaloga*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, s. 262

³ Hoşgörü-başkalarının etkisi altında kalarak iltihak etmek değil, başkalarını kendi konularında kabul ederek onlarla geçinmesini bilmek demektir.

⁴ Dinler arası diyalogun Vatikan konsili öncesindeki geniş tarihi perspektifi için bkz. Mehmet Bayrakdar (2011), *Dinler Arası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam*, İstanbul: Kelam Yayınları, s. 47-70

yılında 2. Vatikan Konsili esnasında Papa VI. Paul 'ün talimatıyla kurulan 'Hıristiyan Olmayanlar Sekreteryası' nın 1973 yılında sekreterlik görevine getirilen Pietro Rossano, Sekreteryanın yayın organı **Bulletin**"deki bir yazısında, yine aynı amaçtan kıl payı sapmadan şunu belirtiyordu: "*Diyalogdan söz ettiğimizde, açıktır ki bu faaliyeti, kilise şartları çerçevesinde misyoner ve İncil'i öğreten bir cemaat olarak yapıyoruz. Kilisenin bütün faaliyetleri Mesih'in sevgisini ve Mesih'in sözlerini nakletmeye yöneliktir. Bu sebeple diyalog, Kilise'nin İncil'i yayma amaçlı misyonunun çerçevesi içinde yer alır.*" Bunun sonucu olarak 1984 yılından beri "*Hıristiyan Olmayanlar Sekreteryası*" nın başkanlığını yapan Kardinal Francis Arinze ise, geçmişten bugüne gelinen noktayı anlatırken; "*Papa VI. Paul'ün vizyonu gerçekleşmektedir. Çünkü dinlerarası diyalog, kilise misyonunun normal bir parçası olarak görülmektedir*" diyerek Dinler Arası diyalogun aslında misyonerliğin farklı bir versiyonu (Alıcı, 2011: 49; Bayrakdar, 2011: 80-86) olduğunu açıkça itiraf etmiştir.

1962'de toplanan ve 2. ve 3. oturumu 6 Ağustos 1964'de yapılan II. Vatikan Konsilinin bu iki oturumu arasında Papa VI. Paul 'ün, temel konusu "*Diyalog*" olan "*Ecclesiam Suam*" isimli genelgesinden sonra aynı çizgiyi takip eden papa II. John Paul 1991 yılında ilan ettiği "*Redemptoris Missio*(Kurtarıcı Misyon)" isimli genelgesinde aynen şöyle diyordu: "*Dinlerarası diyalog, Kilise'nin bütün insanları Kilise'ye döndürme amaçlı misyonunun bir parçasıdır...Bu misyon aslında Mesih'i ve İncil'i bilmeyenlere ve diğer dinlere mensup olanlara yöneliktir. Tanrı, Mesih vasıtasıyla bütün insanları kendine çağırmakta, vahyinin ve sevgisinin mükemmelliğini onlarla paylaşmak istemektedir...Bu açıklamalar yapılırken, kurtuluşun Mesih'ten geldiği ve diyalogun evangelizasyon (misyon)dan ayrılmadığı gerçeği gözardı edilmemiştir.*"⁵

Papa II. John Paul 'un 24 Aralık 1999 tarihinde 'Birinci bin yılda Avrupa Hıristiyanlaştırıldı, ikinci bin yılda Amerika ve Afrika Hıristiyanlaştırıldı, üçüncü bin yılda ise Asya'yı Hıristiyanlaştıralım'(Alıcı, 2011: 53)⁶ yönünde sarf ettiği sözler de diyalogun amacının İslam dini açısından pek masum bir hareket ve faaliyet olmadığına, diyalogun aslında kilise misyonunun bir parçası olduğuna (Oruç, 2003: 21) açıkça işaret etmektedir.

Katolik kilisesi diyalog faaliyetini daha verimli yürütebilmek için 1964 yılında kurduğu Vatikan merkezli "Hıristiyan olmayanlar Sekreterliği"nin (Alıcı, 2011: 51) faaliyetleri sonucunda, 1976 yılının Şubat ayında Libya'nın Trablus şehrinde İslam-Hıristiyan diyalogu isimli bir seminer düzenledi. İşbu seminere Hıristiyan ve Müslüman olmak üzere her iki taraftan 12'şer kişilik konuşmacıların yanında çeşitli ülkelerden gözlemciler katıldı. (Tümer- Küçük, 1997: 400) Daha sonraki yıllarda Vatikan temsilcilerinin İslam ülkelerindeki ziyaret ve temasları devam etti; yapılan çalışmalar yayınlarla desteklendi. Türkiye'de ise 1987-1988 yılları arasında Ankara üniversitesi ile Roma Pontifical Gregorian Üniversitesi arasında karşılıklı sempozyumlar düzenlendi. (Aydüz, 2011: 192)⁷

Vatikan yetkilileri Dinler Arası Diyalog sayesinde misyonerlik faaliyetlerinin daha kolay yapılabileceğini ifade etmektedirler. Onlara göre Dinler Arası Diyalog misyonerliğin ön şartıdır. Çünkü "*Diyalogun temel kuralı Hıristiyan olmayanların dini ve kültürel kimliklerine saygı duymaktır. Bunun sebebi, Tanrının herkesi aydınlığa ulaşmasını istemesinde yatmaktadır*" (Güngör, 2001: 171). Kilisenin Hıristiyanlık dışı dinlerin dini ve kültürel kimliklerine saygı duyulmasını vurgulaması, diğer dinleri kabul ettiği anlamına gelmemektedir. Diğer dinlerin özellikle İslam'ı kabul etmesi "*Kilise dışında kurtuluş yoktur*"(Aydın, 2001: 79, 112; Köylü, 2007: 87) anlayışına tamamen ters olduğundan, iyimser düşünülmesi zaten imkansız bir şeydir. Nitekim papa John B. Taylor "*Müslümanlar arasındaki misyonerlik çalışmaları diyalogun önemini ortaya koymuştur. Burada söz konusu olan diyalog misyonerliğe bir alternatif değil, bizzat şartlara uydurulmuş misyonerliktir*" (Güngör, 2001: 251) diyerek diyalogun Hıristiyan olmayan toplumlara kutsal mesajın ulaştırılmasında bir vasıta olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Dolayısıyla Dinler Arası Diyalog ile misyonerlik bir-birinin tamamlayıcısı olan, bir-birine hizmet eden iki faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte hoşgörü, birlikte yaşama, dünya barışı vs. gibi artık yaygınlaşmış teorilerin ortaya atılması misyonerliğin, Hıristiyanlaştırmanın en masum, en insani gözüken boyutudur. Kilise hem çağdaş misyon anlayışını uygulamaya koyabileceği hem Hıristiyan birliğini sağlayabileceği hem de tüm insanlığı İsa Mesih'in mesajı etrafında toplayabileceği bir projenin "Dinler Arası Diyalog"(Alıcı, 2011: 44) adı altında uygulamaya konulabileceğini planladığını artık İslam dünyasının iyice anlaması gerekmektedir.

Hıristiyanlar doğal olarak kendi dinlerinin dünyanın en kamil ve en son din olduğuna, İslam'ın ise batıl, aslı-astarı olmayan, Arap putperestliğinin devamı olduğuna (Alıcı, 2011: 296), ya da Hıristiyanlıktan sapmış bir akım, Hıristiyanlardan intikam almak için şeytan tarafından Muhammed'e kurdurulmuş sahte bir din olduğuna (Aydın, 2001: 27) inandıklarını, dolayısıyla yanlış yolda olan Müslümanların kurtarılması gerektiği kanaatinde olduklarını tahmin etmek zor olmasa gerek. Hıristiyanların gözünde Müslümanların yanlış yoldan dönmesi için doğru olan Hıristiyan dinini anlamaları, kabul etmeleri, nihayetinde kurtuluşa

⁵ <http://www.fjp2.com/ru/john-paul-ii/online-library/encyclicals/123-redemptoris-missio>

⁶ <http://www.hakikat.com/dergi/129/bsyz12907.html>

⁷ Hıristiyanlar Müslümanlar arasında yapılan diyalog faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz. Mahmut Aydın (2001) *Monologdan Diyaloga*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, s. 121-154.

ermeleri gerekmektedir,⁸ bu yolda ne kadar çok çaba sarf edilirse o kadar sevaptır. Durum böyle olunca her türlü diyalogun ardında Müslümanları Hıristiyan dinine ısındırmak, yanlış ve batıl olan inançtan doğru olan Hıristiyanlığa dönüştürmek (Alıcı, 2011: 238-242, 273) Hıristiyanlar açısından gayet doğal bir davranış olmalıdır.

Diyalog görüşmeleri çerçevesinde batılı misyonerlerin Müslümanlara verdikleri konferanslarda resmi inançlarını, olduğu gibi, inandıkları gibi anlatmak yerine, Müslümanların hoşuna gidecek şekilde değiştirerek veya farklılıkları göz ardı ederek anlattıkları, resmi inançlarını gizledikleri sıkça görülen bir durumdur (Sarıkçıoğlu, 2002: 443-463). Halbuki din anlatılırken aldatma, baskı yapma, gizleme vs. gibi yollara başvurulmamalıdır.

Orta Asya ve Kafkas bölgelerinde, yeniden canlandırılmakta olan hatta bundan sonraki süreçte belki Ortadoğu ülkelerinde de gündeme gelmesi kuvvetle muhtemel olan Dinler Arası Diyalog kavramının içinde ne ile doldurulduğu, içeriğinde hangi inancı kapsayıp hangi inancı kapsamadığı hâlâ kapalıdır. Ancak konunun aslına vakıf olmayan Müslümanlara dünyada devam eden inançlar arasındaki çatışmaların ancak Dinler Arasındaki Diyalog vasıtasıyla çözüme kavuşacağı algısı yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Diyalogun, farklı inanç mensupları arasındaki ön yargıları gidermenin, dünyada sevgi, saygı, barış, kardeşlik ve hoşgörü anlayışını geliştirmenin anahtarı olarak takdim edildiği görülmektedir. En üzücü olanı ise Müslüman aydınlar arasındaki diyalog taraftarları kendi düşüncelerinin doğruluğunu ispat etmek için tahrifat kaygısı taşımaksızın Kuran ve Sünnet ile kendi fikirlerini temellendirme gayreti içinde oldular ve olmaya da devam etmektedirler. Hatta Kuran'ın tamamının bir diyalog olduğu (Alıcı, 2011: 336) dahi ispat edilmeye, ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Diyalog - Tebliğin Önünü Kesme

Tebliğ-taşımak, götürmek, ulaştırmak, bildirmek ve eriştirmek gibi anlamlara gelmektedir. Tebliğ, ıstılahta Allah'ın hükümlerini, ilahî vahyi bildirme emridir ve peygamberlerde bulunması gereken vacip sıfatlardan biridir (Gölcük-Toprak, 1998: 313). Peygamberlerin, vahiy yoluyla Allah'tan gelen ilahi hükümlerden hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden veya her hangi bir eklemede bulunmadan aynen olduğu gibi insanlara aktarması manasını taşımaktadır. Son peygamber Hz. Muhammed de önceki peygamberler gibi son ve tevhid dini olan İslam'ı insanlara ulaştırmakla görevli kılınmış,⁹ üstün ahlakî özellikleri olan dürüst bir insan idi. (Ahzab 33/21). Hz. Muhammed'e Allah Kuran'da: "Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et, onlarla en güzel şekilde tartış (mücadele et)" (Nahl 16 /125), "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilene tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun" (Mâide 5/67) buyurarak tebliğin medeni şeklini tavsiye etmiş, Hz. Muhammed'den sonra gelen Müslümanlar da tebliği en medeni, ahlaki ve insancıl usulünü yerine getirmeye çalışmışlardır.

Davet ve tebliğ önce Hz. Muhammed'in daha sonra tüm ehil Müslümanların bir görevi haline gelmiştir ve İslam'ın ayrılmaz bir parçasıdır. Tebliğin boyutları tüm insanlığı kapsayacak kadar geniş olup barış dini olan İslam'ın tüm insanlığı kucaklaması gerekir. Kuran'ın emirleri ve Hz. Muhammed'in sünneti çerçevesinde tüm insanlık İslam dininin daveti ve tebliğine muhataptırlar. Ancak İslam âleminin tebliğ medeniyeti ve usulü, halifeler devrinden sonra değişmeye başlamış, zaman geçtikçe tebliğin özünden ve amacından sapıldığı gözlemlenmesi zor olmasa gerekir. Çünkü tebliğin usulü konusunda, özellikle bilimsel, sosyal ve sosyopsikolojik şartlar göz önünde bulundurularak yerine getirilmesi hususunda uzun asırlardan beri İslam dünyasında son derece ciddi sıkıntı var ve bu yöndeki usul problemi hala devam etmektedir. Kimi çevreler tebliği yüzeysel bir şekilde "Leküm dinikum veliye din/İster inan ister inanma"¹⁰ şeklinde algılamakta, kimisi ise Müslüman olmayanların yaşama hakkı olmadığına, onların hemen ya İslam'ı ya da ölümü seçmeleri gerektiği yönünde âyetler ve hadisler çerçevesinde fetva çıkarmakta, Müslüman olmayanlara yaşam hakkı tanımamaktadır. Hatta kendi görüşüne karşı çıkanları dahi tekfir edip, öldürülmesinin hak olduğuna kanaat getiren fırkaların da günümüzde mevcut olduğuna şahit olmaktadır. Halbuki her iki uç yaklaşımın doğru olmadığını ifade etmekle birlikte en doğru tebliğin peygamberî tebliğ yöntemi olduğunu geniş kitlelere duyurulması, anlatılması, uygulanması, tebliğ ile birlikte aynı zamanda İslam'ın temsil edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

⁸ bu konuda geniş bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman (1993), *Hıristiyanların İslam'a bakışı, Asrımızda Hıristiyan Müslüman Münasebetleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.

⁹ "Eğer seninle çekişip-tartışılırsa, de ki: 'Ben, bana uyanlarla birlikte, kendimi Allah'a teslim ettim.' Ve kitap verilenlerle ümmilere de ki: 'Siz de teslim oldunuz mu?' Eğer teslim oldularsa, gerçekten hidayete ermişlerdir. Fakat yüz çevirdilerse, artık sana düşen yalnızca tebliğ (etmek)dir. Allah, kulları hakkıyla görendir" Âli-İmran 3/20; Ey peygamber, Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer (bu görevini) yapmayacak olursan, O'nun elçiliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz, Allah, kafir olan bir topluluğu hidayete erdirmez. Mâide 5/67; Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin ve sakının. Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki, elçimize düşen, ancak apaçık bir tebliğdir. Mâide 5/92; Elçiye başka (yükümlülük) yoktur. Allah açığa vurduğumuzu da, gizli tuttuğumuzu da bilir. Mâide 5/99; vs. diğer âyetlere bkz. A'raf 7/62,68,79,93; Hüd 11/57; Ra'd 16/35,36,82; Ankebüt 29/18; Ahzâb 33/39; Yâsin 36/17; Şûra 42/48; Ahkaf 46/23,35; Teğabun 64/12; Cin 72/23, 28.

¹⁰ Daha açık bir tabirle "senin dinin sana benim dinim kendime, ister inan ister inanma", şeklindedir.

Hız. Muhammed İslam dinini "diyalog" yoluyla anlatmak ve yaymak isteseydi müminler Mekke'den Habeşistan'a, daha sonrasında Medine'ye göç etmek zorunda kalmazdı. Çünkü gayri Müslimler ile diyalog yoluyla bir şekilde fikri ve itikadi farklılıklar konusunda anlaşmaya giderek bir arada yaşama, bir ortamda bulunmayı hayata geçirirdi. Hız. Muhammed diyalogu değil tebliği yerine getirdiği için, kendine nazil olan dinin son din olduğunda sebat ettiği için, gayri Müslimlere Allah'ı ve Kuran'ı anlattığı için İslam düşmanları tarafından saldırıya uğradı, zulme maruz kaldı ve İslam'ın tebliğinden caymadığı için hicret etmek zorunda kaldı. Hicrette, 13 yıllık Medine döneminde İslam dinini yaymaya devam ettiği için 11 kere savaşmak¹¹ daha doğrusu savunma savaşı yapmak zorunda kaldı.

Hız. Muhammed'in tebliğini diyalog şeklinde yorumlayanların iddiasına göre İslam tarihinde Hız. Muhammed'in diyalog adına yaptığı ilk girişimin Neced'te meydana geldiği söylenmektedir. Hız. Muhammed Neced'te gayri Müslimler ile bir yaşama sözleşmesi yaptığını, sözleşme ile diyalogun arasında ciddi bir fark olduğunu, diyalog ile sözleşmeyi aynı kategoride görmenin biraz tutarsız yaklaşım olduğunu belirtmeliyiz. Çünkü sözleşmede tarafların kendi ilkelerini ve taleplerini karşı tarafa kabul ettirmesi söz konusu iken, diyalogda bir tarafın karşı tarafa hoşgörülü, anlayışlı olma teşebbüsü adı altında kendi inancını tartışmaya, görüşmeye açması söz konusudur. Son dinin İslam olduğuna (Âli İmran 3/19) inanan ve bu inancından dolayı Kuran'da üstünlük atfedilen (Âli İmran 3/139) Müslümanın ne pahasına olursa olsun Kuran ve sünnet ile sabit olan inancını tartışmaya açmaması, diğer dinlerle eşit seviyesine düşürmemesi gerektiği konusunda sahabe'nin İslam âlemine örnek olduğunu anlatmaya hacet yoktur.

Yine, Hız. Muhammed'in her çeşit gayri Müslimlerle iletişimde bulunması, onlarla bir arada, bir ortamda ve bir yaşam alanını paylaşması diyaloga örnek gösterilmektedir. Halbuki Hız. Muhammed'in tebliğ görevi sadece Mekke toplumunda mevcut olan Müslümanlar ile sınırlı kalsaydı, tebliğin bir manasının olmayacağı aşikardı. Aksi halde Hız. Muhammed'in ilk önce kendi eşi, arkadaşı ve çevresindeki dostlarına yönelik icra ettiği tebliğ faaliyetini dahi dinler arası diyalog deme zarureti meydana gelirdi. Hız. Muhammed'in çevresindeki yakınları belli zaman aralığında İslam'ı kabul ederken vefatına kadar İslam'ı kabul etmeyen amcası Ebu Talib ile Hız. Muhammed dini konularda diyalog halinde miydi? Hayır. Hız. Muhammed amcasının vefatına kadar hatta ölüm döşeginde bile kendilerine İslam'ı tebliğ etmekle meşgul olmuştur.¹²

Öte yandan farklı kültürlere ait insanlar arasındaki diyalog her zaman hoştur ve olması da gereklidir. Bizim karşı çıktığımız nokta aslında Batılıların dinler arası diyalog adı altında misyonerlik ve ekümeniklik yapmaları, inkültürasyon adıyla batıya has olan Yahudi-hıristiyan kültür değerlerini diğer kültürlere ve inançlara yerleştirmeleri, 'dinler arası diyalog yapıyoruz' derken Müslüman diyalogcuların tevhid dini olan İslam'ın en temel imanî esaslarından bile taviz verir derecesine düşmelerinde yatmaktadır.

Peki günümüzdeki manasıyla diyaloga karşı çıkmakla, bu yolu yanlış bulup eleştirmekle, engel olmakla İslam'ın kapısı bir nevi dünyaya kapatılmıyor mu? sorusu akla gelebilir. Hayır. İslam'ı yaymanın, İslam'ı tebliğ etmenin tek yolu dinler arası diyalog değildir. Çünkü dinler arası diyalog tebliğ yerine tercih edildiğinde diğer dinler de itikadi açıdan din olarak kabul edilmiş sayılacak ki bu da Allah katında İslam'ın son din olduğu (Âli İmran 3/19) mesajına, Kuran'ın âyetlerine aykırıdır. Diyalog çerçevesinde diğer dinleri hak din mahiyetinde muhatap kabul etmek demek Hız. Muhammed'in getirdiği İslam mesajını, bozulmuş ve tahrif olmuş, dini liderleri tarafından suistimal edilerek oyuncak haline gelmiş dinlerle eşit tutmak demektir ki böyle bir durum İslam'ın varlığına ciddi bir tehdit sayılır. Dolayısıyla aslında diyalog tebliğin önünü kesmektir.

Diyalogun Meşrulaştırılmasında Kuran Âyetlerinden İstifade Edilmesi

Allah tarafından kendisine vahyedilen mesajı tüm insanlığa ulaştırmakla görevlendirilmiş olan Hız. Muhammed (Nisa 4/80,170,174; Ahzab 33/45-46; Enfal 8/1) Müşrik, Yahudi, Hıristiyan, Putperest vs. herkesi tevhid dinine davet etmiş, Allah'ın emanetini insanlara başarılı bir şekilde ulaştırmaya gayret göstermiştir. O, davet ve tebliğ usulüne, adabına uygun biçimde Allah'ın varlığını ve birliğini izah etmiş, ilahlığında, otoritesinde, mülkünde, tasarrufunda ortağı, eşi ve benzeri olmadığını her platformda dile getirmiştir. Hız. Muhammed'in bireylerle ve topluluklarla yaptığı görüşmelerin tek bir amacı vardı: o da İslam'ı insanlara tebliğ etmek, Allah'ın tek ilah olduğunu, kurtuluşun ancak İslam'da olduğu bilgisini ulaştırmak, onların tevhid dinine iman etmesini sağlamaktan ibaret idi. Hız. Peygamber tebliğ süresi boyunca her türlü inançtaki insanlara sevgiyle ve hoşgörülle yaklaşmıştır (Uçar, 2012: 46).

Hız. Muhammed'in Yahudi, Hıristiyan ve Müşriklerle yaptığı siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik içerikli görüşmelerin, anlaşmaların ve mektuplaşmaların dinler arası diyaloga bariz bir örnek olduğunu iddia edenler, kendi görüşlerini Kuran ve sünnet ile temellendirilmeye çalışmaktadırlar. Halbuki gayri

¹¹ Bkz. Sadık Albayrak, (1982) *Rahmet ve savaş peygamberi Hız. Muhammed (sas)'in hayatı*, İstanbul: Medrese Yayınevi; ayrıca bkz.: <http://www.hzmuhammedinhayati.gen.tr/hz-muhammedin-katildigi-savaslar.html>

¹² Aliyyu'l-Kari,(tsz.) *Fıkh-ı Ekber Şerhi*, trc. Hüseyin S. Erdoğan, İstanbul: Hisar Yayınları, s. 290-291

Müslimlerle saygı ve barış içinde bir arada yaşamayı zaten Kuran'ı Kerim tavsiye etmektedir.¹³ Bu da bize, birlikte hoşgörü ve anlayış içinde yaşamak ile diyalogun ve tebliğin farklı şeyler olduğunu kanıtlamaktadır.

Kuran'ın Ehli kitapla diyalogu emrettiği (Aydüz, 2011: 46) şeklinde genellikle öne çıkartılan âyet şudur: "De ki: 'Ey Ehli Kitap, sizinle bizim aramızda aynı olan bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım; Allah'ı bırakıp da, kimimiz kimimizi rehber edinmesin'" (Âli İmran 3/64). Âyet her ne kadar 'inancımızdaki ortak noktalardan hareket ederek diyalog kuralım' (Alıcı, 2011: 368) şeklinde te'vil edilmiş ise de, âyetin içeriği bile Hıristiyanlığın itikadını yani teslisi, Allah'a ortak koşulmasını, Allah'tan başkasına ibadet edilmesini açıkça yasaklamaktadır. Allah, bu ayet ile Hz. Muhammed'e yanlış yolda olanların Hıristiyanlıktan, Yahudilikten vazgeçirme yönünde talimat verdiği aşıkardır. Âyette, Hz. Muhammed'e tevhid dini ve İslam'ı gayet bilimsel ve medeni şekilde tebliğ edilmesi gerektiği emredildiğini söylemek kanaatimizce daha isabetli bir yaklaşım olur.

Yine "Ey Kitap ehli! Aramızda müşterek olan bir kelimeye gelin! Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, Allah'ı bırakıp ta bazılarımız bazılarımızı Rab edinmesin" (Âli İmran 3/64) ayetinde resulün adı geçmediğinden 'önemli olan Tanrı inancıdır' şeklinde algı yaratılarak diyalogun bu ayetle emredildiği kanaati (Köylü, 2007: 11) ön plana çıkarılmaktadır. Halbuki âyetin verdiği mesajda ilk aşamada Allah'ın varlığı ve birliğinde, O'na şirk koşmamada, O'na ibadette fikir birliğine varalım, sonrasında ise sırasıyla iman edilmesi ve kabul edilmesi gereken diğer meseleler gelir, mânâsı yatmaktadır. Bu çağrı kesinlikle bir pazarlık olmayıp aksine karşı tarafa doğru bir seçenek sunmaktan ibarettir.

Kuran'ın birçok yerinde Yahudiler (Bakara 2/40-86,93,100,122,246-251; Mâide 5/13-14; A'râf 7/138-141), Hıristiyanlar (Bakara 2/62; Maide 5/15,85-88), Mecusiler (Hac 22/17), Sabiiler (Bakara 2/62; Maide 5/72; Hac 22/17) gibi diğer din mensupları hakkında bahis geçmektedir. Ama Kuran'ın İslam'dan önceki dinlerin zenginlik, aynı bahçe içindeki birer çiçek olduklarını ifade ettiğiyle ilgili iddiada bulunmak, ya da 'diyalogun farklı melodileri olan bir şarkı gibi olduğunu, iyi orkestra edilirse güzel bir senfoni ve onu oluşturan bütün farklılıkların bir dansı olabileceğini' (Aydın, 2001: 11) ileri sürmek son derece yanlış ve amacını aşmış bir yaklaşımdır. Sırf Dinler Arası Diyalogun doğru, haklı olduğunu ispat etmek için Kuran'ın hedefini ve sünnetin yönünü başka tarafa çekerek zorlamanın İslam itikadı açısından tehlikeli sonuçları doğurabileceğinin altını çizmek isteriz.

Allah'ın indirdiği sûrelerin kontekstini bozarak sulh âyetlerini diyalog için örnek verenler, yöntemsel hata yapmaktadırlar. Çünkü Kuran'daki âyetler, Kuran bütünlüğü içinde, bağlamından koparmadan ve nüzul ortamı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte Kuran'da geçen: "Müminler müminleri bırakıp, kafirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa, Allah ile ilişkisini kesmiş olur. Ancak onlar tarafından gelebilecek bir tehlike varsa bu başka!..." (Âli İmran 3/28), "Ey iman edenler, Yahudi ve Hıristiyanları yakın dost edinmeyin. Onlar ancak bir-birlerinin dostudurlar. Sizden kim onları yakın dost edinirse, kendisi de onlardan birisi sayılır. Allah böyle zalimleri doğru yola iletmez" (Maide 5/51), "Ey iman edenler! Siz Müslümanlardan başkasını sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size karşı şer ve fesat çıkarmada ellerinden geleni yapacaklar. Daima sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. Size olan düşmanlıkları zaten ağızlarından taşıp meydana çıkmıştır. Kalplerinin gizlediği düşmanlık ise daha fazladır. Âyetlerimizi size iyice açıkladık. Eğer akıllarınızı kullanırsanız, âyetlerden yararlanırsınız" (Âli İmran 3/18), "Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi bile veli edinmeyin! İçinizden onları dost edinenler zalimlerin ta kendileridir" (Tevbe 9/23), "Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği reddettikleri halde siz onlara sevgi sunuyorsunuz.." (Mümtehine 60/1) gibi ve benzeri âyetler (Mücâdele 58/22; Mâide 5/55-57; Nisâ 4/139,140,144; Mümtehine 60/1-4,9,13) gayri Müslimlerin özellikle de Yahudi ve Hıristiyanların İslam'a ve Müslümanlara karşı olan hile, tuzak ve yok etmeye yönelik plan, projeleri hakkında bize açıkça ikazda bulunmakta, dinler ve inançlar adına yapılan her türlü girişimlerde tedbirli ve ihtiyatlı olmamız konusunda, itikat ve inanç konusunda onları sırdaş ve güvenilir bir dost edinmememiz hususunda açık ve net bir şekilde bizi uyarmaktadır.¹⁴

Burada altını çizerek söylenmesi gereken nokta, Hıristiyan ve Yahudilerle çok iyi dost olunabilir, komşuluk ve ticari ittifaklar kurulabilir ama din ve itikat konusunda ortak olunmayacağı, ticari ittifak ile itikadi ittifakın tamamen farklı olduğu ile ilgili o ince fark vurgulanmalıdır. Bir Müslümanın gayri müslimle olan dostluğu ve ittifakı diğer Müslümanlara hiçbir şekilde zarar ve zulme yol açmamalı, kendi itikadını ve inancına zarar vermemelidir. Yoksa Allah gayri Müslimleri her zaman düşman olarak görüp onlara karşı gayri insani, gayri medeni davranmak gibi bir tavsiyede bulunmamakta, zaten bulunması da imkansızdır.

¹³ Bkz: "Zülmedenleri hariç, Ehli kitap ile en güzel olan şeklin dışındaki bir tarzda mücadeleye girmeyin" (Ankebut 29/46); "Allah sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara karşı iyilik yapmanızı ve onlara adil davranmanızı yasaklamaz" (Mümtehine 60/8)

¹⁴ Âyetlerde yasaklanan dostluğun aslında gayri Müslimlere gönülden bağlanmak, müminleri bırakıp onlara sevgi beslemek, hayranlık duymak, şeklindeki dostluk, şeklinde anlamak gerekir.

Zira Kuran'da Müslümanlara doğrudan zulüm etmeyen, yurtlarından kovmayan gayri Müslimlere karşı adaletli olunması (Mümtehine 60/8) emredilmekte, bunun dışında gayri Müslim kadınlarla Müslüman erkeklerin evlenmesine izin verilmekte, hatta Kuran'da muhtaç olan gayri Müslimlerin gönüllerinin kazanılması ve ayırım yapılmaması için birçok kez sadakanın ve zekatın onlara verilmesi yönünde tavsiyelerde bulunmaktadır (Tevbe 9/60). Yukarıda zikredilen âyetlerde bir Müslümanın en yakın dost ve velisinin ancak Müslüman olduğu vurgulanarak İslam kardeşliğine vurgu yapıldığı ayrıca ele alınması gereken bir husustur.

Gayri Müslimlerin özellikle Yahudi ve Hıristiyanların yakın dost ve sırdaş edinilmemesi gerektiği anlamındaki âyetleri, Hz. Muhammed döneminin şartlarına göre yorumlamak gerektiğini (Sevinç, 2012: 72) iddia etmek de bir nevi Diyalogu desteklemek için âyetlerin te'vilini zorlamaktan başka bir şey değildir. Hz. Muhammed'in Medine'ye geldiğinde yerli Yahudilerle yazılı bir sözleşme yapmasını, onun Hidaybiye'de müşriklerle antlaşma yapmasını Dinler Arası Diyaloga örnek gösteren, Hz. Muhammed'in gayri Müslimlere karşı olan şefkatli ve medeni davranışını da diyalog tarzında yorumlamak isteyenler kanaatimizce yanlış tutum içindeler. Çünkü Hz. Muhammed dinler arası diyalog tarzındaki anlayışa sahip olsaydı zaten antlaşma yapmayacaktı. Antlaşmada aslolan, dini ve itikadi görüşleri farklı olan tarafların, kendi itikadi ve dini görüşlerini, hayat tarzını belli şartlar çerçevesinde yaşamayı garantiye almaktan ibarettir. Eğer dediğimiz gibi bu bir diyalog olsaydı o zaman her iki taraf bir-birinin dini ve itikadi görüşüne saygılı ve müsamahalı olduğundan dolayı zaten antlaşma yapmaya ihtiyaç kalmazdı.

Dinler Arası Diyalog olgusu içinde yer alan önemli kavramlardan birisi de "İbrahimî dinler" tabiridir. Bu şekilde Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ı bir bütün görenek (Aydın, 2001: 82-83) bu üç dinin aslında bir kökten geldiğini, daha sonraki süreçte ayrışmaların meydana geldiğini, ayrışmaların, bazı inanç ve farklılıkların ise birer teferruat (Köylü, 2007: 136) olduğu açıkça ima edilmektedir (Sarıkçıoğlu, 2004: 36-39). Ama unutulmamalıdır ki, İbrahim'in dini Tevhid diniydi. İslam'ı Hıristiyanlık ve Yahudilik seviyesine düşürmek, İslam ile Hıristiyanlığı eşit seviyede tutma maksadıyla ortaya atılan "İbrahimi" dinler yaklaşımını Kuran: "Ey Kitap Ehli! Niçin İbrahim hakkında münakaşa ediyorsunuz? Halbuki Tevrat ve İncil, ancak ondan sonra indirildi. Bunu da mı düşünemiyorsunuz?" (Âli İmran 3/65), "İbrahim ne Yahudi ne Nasranî idi..." (Âli İmran 3/67, 68) âyetleriyle çürütmektedir.

Hıristiyanlar dinler arası diyalog çerçevesinde Hz. Muhammed'den söz etmek yerine, ortak ata Hz. İbrahim'e vurgu yapmayı daha uygun görmektedirler.¹⁵ Çünkü Hz. İbrahim'in inanç sistemi ile kendi inanç sistemleri arasında büyük bir bağ kurmaktadırlar (Alıcı, 2011: 115). Yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın müşterek noktası Hz. İbrahim'dir. Ayrıca birçok yerde ilk peygamberin Hz. Âdem olduğunu söylemekle birlikte sonuncuların Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed olduğu, Muhammed'in bu silsilenin sadece son halkasıdır denilerek (Aydüz, 2011: 45) İslam'ın peygamberinin ilahi tebliğ davasının önemi küçültülmektedir.

Kuran'ın hiçbir yerinde "Dinler" (Edyan) deyimine rastlanılmamaktadır. Bu da tek dinin Allah katında İslam olduğunun (Âli İmran 3/19), İslam'ın son din olduğunun (Mâide 5/3) açıkça ilahi kanıtıdır. Dolayısıyla dinler arası diyalogda adı geçen birbirine eşit dinlerin varlığının İslam itikadında hiçbir yeri yoktur.

Diyalogun önemli olduğunu iddia edenler Nisa suresinin 128. âyetinde geçen "Sulh yapmak hayırlıdır" cümlesinin de diyalogu destekleyen ayetlerden birisi olduğuna kanaat getiriyorlar (Gülen, 2003: 150). Halbuki âyette geçen sulhtan kasıt, tahrif olmuş ve hükmü kaldırılmış dinlerin mensuplarıyla itikat yönünden sulh değil, tamamen birlikte yaşama ve karşılıklı şartları öne sürerek bir sözleşme yapmayı kasteden sulh olduğu şeklinde tevil edilirse daha isabetli bir yaklaşım olur.

İslam'ı son din olarak kabul eden ve önceki dinlerin tahrif edildiğine, hükmünün kaldırıldığına ve İslam geldikten sonra önceki dinlerin kesin bir şekilde geçersiz sayıldığına iman eden insan, diyalogla değil ancak tebliğle mükellef olmalıdır. Tebliğe cevap vermeyen ve yanlış inancında ısrar eden müşriklere karşı Hz. Muhammed'e "Sizin dininiz size, benim dinim bana" (Kâfirun 109/6) diyerek rest çekmesi Müslümanlar için açıkça bir kılavuz iken, diyalog macerasına girmeye çalışmak itikadi yönden hem sakıncalıdır, hem Kuranda tebliğin bu şekildeki yöntemine işaret edilmemiştir.

Diyalog tutkusuna kapılan bazı bilim adamlarının Tevhidi ve teslisi bir tutması, üçlü tanrı inancı ile tek tanrılı inancın aslında aynı olduğunu iddia etmesi, üçlü tanrının özü ve aslının, aslında tek tanrı olduğu iddiasında bulunmaları da hayret verici durumlardan birisidir.¹⁶ Kuran'da geçen ve Allah'ın tek olduğunu açık ve bariz bir şekilde ifade eden âyetlere (Mâide 5/73; İhlas 112/1) ters istikamette olan bu tür diyalog saplantılı görüşlere (Öktem, 2001: 49) aykırı olarak tevhid ile teslisin, tevhid ile düalizmin, tevhid ile buddizmin, tevhid ile ateizmin bir arada olması Kurânî mânada imkansızdır (Enbiya 21/108).

¹⁵ Geniş bilgi için bkz. Vedat Özcan (2008) *Diyalogun Acı Meyveleri*, İstanbul: Rağbet Yayınları, s. 36-47

¹⁶ Bkz. *Tempo Dergisi*, sayı 990, yayın: 23 Kasım 2006, s.18-19

Dinler Arası diyalog karşıtlarının hedef tahtasına oturttukları Niyazi Öktem, 'Dinler Arası Diyalog ve Hoşgörü' adlı derleme eserinde bâzı âyetleri örnek gösterdikten sonra, "Din farkı gözetmeksizin tüm insanlığa esenliğin verilmesi söz konusudur. Önemli olan salih amel işlemektir, yani dürüstlüktür" diyerek âdeta din adına ahkam kesmekte, ispat edilmesi zor hatta imkansız olan bir iddiada bulunmaktadır (Öktem, 2001: 49). Ancak şunu da belirtelim ki, Niyazi Öktem bu derleme eserinde değişik din mensupları arasındaki dostluk, hoşgörü ve dünya barışına hizmet etmek için son derece samimi olduğu, konuya iyi niyetle yaklaştığı hissedilmektedir. Ama insanoğlu bazen iyi niyetle tevhid dinine zarar vermekte, İslam'ın özünden ve aslından cayabilmektedir.

Hz. Muhammed hayatı boyunca gayri Müslimleri İslam'a davet etmekle, tebliğ ve irşat ile meşgul oldu, Hıristiyan ve Yahudilerle siyasi ve sosyal ortamda bulundu, gerektiğinde onlarla anlaşma yaptı. Ama hiçbir zaman tevhid dininden, tebliğden, dinin katiyetinden taviz vermedi. İsteseydi dini tebliğin pasifleştirilmesi veya azaltılması karşılığında vaad edilen Mekke valiliği, şan şöreti tercih edebilirdi, Mekke müşrikleriyle diyalog halinde, anlaşarak uzlaşarak hayatını sürdürebilirdi. Hz. Muhammed Allah'ın emirlerinden, Kuran akidelerinden, İslam'ın tebliğinden vazgeçmedi, herhangi bir şahsa, zümreye hoş görünmek için Allah'ı tanıtmaya ve dini tebliğ etme vazifesinden bir adım bile geri atmadı. O taşlandı, kovuldu, eziyete maruz kaldı, aşağılandı, hiciv ve alay edildi, ama yine doğru yoldan, doğru tebliğden asla vazgeçmedi.¹⁷ Çünkü onun tek bir amacı vardı: o da İslam'ı insanlara ulaştırmak, tevhid inancını insanlara anlatmak, beyan etmek, şirk, hurafe ve bidatlara karşı mücadele etmek,¹⁸ İslam'ın saadetini ve rahmetini tüm insanlığa ulaştırmaktan (Âraf 7/158; Enbiya 21/107; Ahzab 33/40) ibâret idi.

Hz. Muhammed'in "Hoşgürüsü"nü "Diyalog" Şeklinde Başkalaştırmak

Hz. Muhammed'in hayatının sonuna kadar Müşrik, Hıristiyan ve Yahudilere karşı hoşgörülü davranışı, yine Dinler ve İnançlar Arası diyaloga örnek gösterilmektedir. Hz. Muhammed'in Habeşistan'a sığınan mültecilere yardımcı olması konusunda Necâşi'ye yazdığı mektubun sonunda onu tevhid dini olan İslam'a davet ettiğini (Hamidullah, 1997: 115), bununla birlikte Medine döneminde Hıristiyan reislerinden Mısır mukavkısına yazdığı mektupta kendisine ve tebaasına İslam'ı tebliğ ettiğini, tek Allah'ın yanında rabler edinmemeye, O'na şirk koşmamaya ve O'ndan başkasına tapmamaya çağırıldığını (Hamidullah, 1997: 94) önemle hatırlatmak gerekir. Bununla birlikte Hz. Muhammed'in Hidaybiye antlaşmasından sonra Rum lideri Heraklius'a, Zağatur piskoposuna, hükümdarlar ile yöneticiler seviyesindeki zamanın Hıristiyan liderlerine, Mecusi olan Fars kralı Kisra'ya ve diğer bölgelerdeki bazı Mecusilere mektup göndermiş, onları tek Allah'ın dinine davet etmiş ve Allah'tan başkasına tapmamaya, şirk koşmamaya çağırmıştır, Allah'ın vahdaniyetini, azabını açıkça ve dürüstçe tebliğ etmiştir (Hamidullah, 1997: 128-129, 156). Böylece Hz. Muhammed diyalog ile tebliğin farklı şeyler olduğunu fiilleriyle göstermiş olmakta, onun hayatı boyunca diyaloga değil ancak tebliğ ile meşgul olduğunu bize ispat etmektedir.

Diğer yandan Hidaybiye, Akabe antlaşmaları ile birlikte Medine vesikası da Hz. Muhammed'in gayri Müslimlerle olan diyalogu şeklinde anlatılmakta (Öktem, 2001: 69), hatta tebliğin amacını değiştirecek şekilde farklı yorumlar öne sürülmektedir. Buna örnek olarak: "Allah Resulü, Medine'de idari faaliyetlerle yetinemedi. Ehli kitapla manevi açıdan da bütünleşme safhasına geçmek istedi. Son üç semavi dinin, esasta bir oldukları gerçeğinden hareketle kendisine, müşrik hemşerilerinden daha yakın gördüğü Yahudi ve Hıristiyanları inanç birliğine davet etti, onları İslam adı altında birleşmeye çağırdı. Zira kendisi sadece Arapların değil, bütün beşeriyetin peygamberiydi.¹⁹ Onun risaletine bu bakımdan Ehli kitap da muhatap idi" (Ayduz, 2011: 84-85) şeklinde izahatta bulunarak, Ehli kitapla manevi bütünleşme terimleri kullanılmakta, güya son din İslam ile tahrif olmuş ve hükmü kalkmış dinler arasındaki farklılık basitleştirilmiş ve bunun yerine daha yumuşak bir tabir kullanıldığı görülmektedir.

İslam'ın resulü Hz. Muhammed'in Hıristiyan ve diğer din mensuplarıyla sürekli münasebetlerde bulunmuş olması, onları dine davet etmek için muhatap alması, gerektiğinde onların içinde yaşaması, dinler arası diyaloga bariz bir örnek olduğu sonucunu çıkartmaz, aksine İslam dinini onlara tebliğ etmeyi ve onların uymakta oldukları dinlerinin yanlış olduğunu söylemeyi amaç edindiği, söylenebilir.

Yaşayan Kuran olan Hz. Muhammed'in sünnetinde var olan ve sonrasında İslam toplumlarında oluşan İslami kültürdeki hoşgörü ve müsamahayı, şefkat ve birlikte yaşama kültürünü, başka dinlere olan saygının adını "dinler arası diyalog"tur demek son derece zorlayıcı ve itici bir yaklaşım tarzıdır. Çünkü hukuk başka, hoşgörü ve kültür, medeniyet başka, son din olan İslam'a itikat ise apayrı ve bambaşka şeylerdir.

¹⁷ Bkz. Ebu Hanife (1992), *Fıkhu'l-Ekber (İmam A'zam'ın Beş Eseri içinde)*, yay.hazırlayan. Mustafa Öz, İstanbul: MÜİFV Yayınları, s. 73

¹⁸ "De ki gerçek geldi batıl yok oldu, batıl yok olup gitmeye mahkumdur" (İsra 17/81)

¹⁹ Bkz. Mâturidi (2003), *Kitabu't-Tevhid*, thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, Ankara: İsam Yayınları, s.294-296, 314-332

Değerlendirme

Kuran ve Sünnet çerçevesinde itikadi açıdan incelendiğinde dinler arası diyalogun İslam'ı hak etmediği seviyeye düşürdüğü görülmekte, Allah tarafından hükmü kaldırılmış olan dinlerin âdeta hükmü kaldırılmamış gibi İslam ile muhatap edildiği müşahede edilmektedir. Bu durum hayatta ve canlı olan bir insanın, doktorlar tarafından öldüğüne kesin karar verilmiş olan ölü bir ceset ile diyaloga girmesine benzetebiliriz. Ölmüşlüğüne doktorlar ve tıbbi cihazlarla kesin hüküm verilmiş olan bir meyyitle-hayatta olan, dipdiri ve canlı bir insanın muhatap olması, onunla konuşması, birçok konuda anlaşmaya çalışması, âdeta "aslında sen hâla hayattasın, ben de insanım sen de insansın" demesi ne kadar realiteden uzak ise, son din olan İslam'ı kabul etmiş ve buna itikat etmiş Müslüman dünyasının da "ölmüş" olan dinleri muhatap alması bir o kadar da manasızdır.

İslam'ın canlanmasından ve yayılmasından korkanlar dinler arası diyalog vs. benzeri projelerle İslam'ın saadetini ve rahmetini kapatmaya çalışmakta, İslam ile diğer dinlerin güya eşit seviyede olduğunu²⁰ ispat etme gayretini göstermektedirler. Oysa diyalogu savunan tarafların bu diyalogun nerede, nasıl, hangi şartlar altında, hangi platformda söz konusu olacağı konusunda net bir açıklaması, fikirleri yada projesi olmamakla birlikte, diyalogu savunan yazı ve kitaplarında daha çok ehli kitapla olan toplumsal münasebetler, Hz.Muhammed'in birlikte yaşama ve hoşgörülü olma medeniyeti, diyaloga örnek gösterilmektedir.

Eğer diyalogun hayata geçirilmesi söz konusu olursa bunun din bilimi uzmanları, bilim adamları, kanaat önderleri ya da dini müesseseler arasında karşılıklı münazara şeklinde yapılması öngörülmüştür.²¹ Dinler arası diyalog bir mahallede yaşayan iki farklı dine mensup olan komşular arasında yapılmayacağı, ya da mahalle kahvesinde, üniversitede karşılaşan iki öğrenci arasında yapılmayacağı izaha hacet bırakmayacak kadar açıktır. Diğer bir ifadeyle insanlar arası diyalogu dinler arası diyalog şeklinde ifade etmek isabetsiz bir görüştür. Ayrıca diyalog dendiğinde bir Müslümanın diğer din mensuplarına nasıl davrandığı veya Hz. Muhammed'in diğer din mensuplarına hoşgörülü, şefkat ve merhametli davrandığı şeklinde ele alınmaktadır ki (Aydüz, 2011: 74-75), yukarıda söylediğimiz gibi karşılıklı münasebet, hoşgörülü yaşamak ile dinler arası diyalog mefhumu arasında çok büyük bir fark vardır.²²

İslam âleminde dinler arası diyalogu savunan, destekleyen, doğru bulan (Aydın, 2002: 276) kesimin büyük çoğunluğunun ilahiyat biliminde uzman olmadıkları, daha çok tarihçi ve sosyologlardan oluştuğu göze çarpmaktadır. Belki bu sebepten dolayı itikadi açıdan problem teşkil edecek olan tevhid hassasiyetini hem anlamakta hem anlatmakta sıkıntı çekiyorlar. İyi niyetli olsalar dahi İslam'ın özellikle kırmızı çizgi olarak belirlediği "Tevhid/Vahdaniyet"²³ düşüncesine aykırı hareket ettiklerinin farkında olmadıkları da verdiği mücadelelerden belli olmaktadır. Örneğin diyalogu savunan bir yazıda: "Kuran farklı beşeri hususiyetlere, yaratılıştaki çeşitliliğe ve zenginliğe işaret eder. Bunları bir çatışma sebebi olarak görmek ve göstermek yanlıştır; böyle bir görme ve gösterme sulh ve istikrarı bozar, beşeriyete büyük zararlar ve yıkımlar getirir" (Bulaç, 2005, sayı 68)²⁴ derken doğru ve isabetli sonuca varmakta, ama aynı ifadenin devamında "Doğru olan, bütün farklılıkların her birinin birer çiçek gibi açtığı, her birinin kendine özgü güzel kokular verdiği bereketli bir beşeriyet bahçesi meydana getirmektir"(Bulaç, 2005, sayı 68)²⁵ şeklinde yorumlanması; ya da başka bir eserde "Gerçek ve verimli bir diyalog için hem Müslümanların hem de Hıristiyanların kendilerine münhasır inançlarını birbirlerine empoze etmekten veya birbirlerini kendi inançlarına döndürmeye çalışmaktan vazgeçmeleri gerekir. Bunun yerine inançlarını birbiriyle paylaşmayı benimsemelidirler. Bu ise diyalog sürecinde dini inanç ve uygulamalarını başkalarıyla paylaşmaya hazır olduğumuz gibi onların da dini inanç ve uygulamalarını paylaşmaya hazır olmamız demektir. Böyle yaparak birbirimiz hakkındaki sınırlı idraklerimizi düzeltmiş olacağız ve sonunda da kendi dini geleneğimizin tek başına bize sunacağından daha çok Yüce Varlık hakkında daha doğru bir bilgi ve tecrübe edinmiş olacağız. Bunun için de diyalog sürecinde inançlarımızın birbirlerinden üstün olduğuna dair dogmatik iddialar yapmak yerine, onların niteliklerini uygulamada göstermeye çalışmalıyız" (Aydın, 2001: 263) şeklinde diyalog hakkındaki yaklaşımını dile getirmesi, İslam'ı diğer tahrif edilmiş, bozulmuş, sapmış

²⁰ Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde Müslümanlara sürekli söylenen şöyle bir tabir vardır: "aslında hepimiz aynı Tanrıya ibadet ediyor, aynı Tanrıya inanıyoruz. Sadece ibadet şeklimiz ve ibadet mekanımız farklıdır". Bu anlayışı kabullenen ve adeta doğru diyen yüz binlerce Müslüman vardır. Bu sözü reddeden, aksini ispat etmeye çalışan Müslümana: hoşgörüsüz, kültürsüz, kaba, medeniyetsiz kılıfı hemen takılır.

²¹ Dinler arası diyalogun türleri ve Hıristiyanlar tarafından öngörülen içerikleri için bkz. Mustafa Alıcı (2011), *Müslüman-Hıristiyan Diyalogu*, ss. 55-64

²² Diyalogun Müslümanlar tarafından da makul olması için bazı tekliflerin gayri Müslümlere takdim edilmesi gerekir. Diyalogla ilgili Müslümanlar tarafından teklif edilmesi makul şartlar için bkz. Ahmet Tekin (2006), *Diyalogculara Kuran Dersi*, İstanbul: Kalam Yayınları, s. 333-334

²³ İhlas 112/1-4

²⁴ Bkz. <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/medine-vesikasi>

²⁵ Bkz. <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/medine-vesikasi>

dinlerle aynı bahçedeki çiçeğe benzeterek İslam'ı hak ettiği yere koymadığı açıkça göze çarpmakta, en azından bu şekilde yorumlamaya müsait bir ifade olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Hıristiyan dünyasının dinler arası diyalog projesine destek verişindeki en büyük amaç ta buradan kaynaklanmaktadır. Diyalog ile ilgili yukarıda dile getirilen ifadeler sayesinde, İslam da diğer dinler arasındaki zincirin bir halkası gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Halbuki Kuran'da "Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim" (Mâide 5/3), "Allah katında tek din İslam'dır" (Âli İmran 3/19), "Kim İslam'dan başka bir din ararsa asla ondan kabul edilmez. O, ahirette de kayba uğrayanlardandır" (Âli İmran 3/85) "Gevşemeyin, üzülmeyin; eğer (gerçekten) iman etmişseniz en üstün olan sizlersiniz" (Âli İmran 3/ 139) gibi ayetler, telkinler ve mesajlar Allah katında yüce ve hak dinin İslam olduğunun kanıtıdır.

Garipsenecek diğer bir garip husus ise, birçok İslam bilgininin İslam'ın en son olduğunu, eski dinlerin tahrife uğradığı için bizzat Allah tarafından hükmünün kaldırıldığını bile-bile, bilimsel ve ahlaki yollarla tebliğ yoluna gitmek yerine "Dinler Arası Diyalog" projesini hoş karşılamalarında ve Müslümanlar açısından son derece önemli bir avantaj (Köylü, 2007: 101) ve hatta zorunlu (Köylü, 2007: 102) olduğu şeklinde anlamalarında ve anlatmalarında yatmaktadır. Güya diyalog vasıtasıyla İslam dinini gayri Müslimlere hoşgörü ve barış içinde anlatma fırsatı doğduğunu iddia etmektedirler (Alıcı, 2011: 29). Doğrudur, belki belli bir oranda haklıdır. Ancak kültürel açıdan erozyona uğrayan İslam gençliğinin gözünde, iki veya üç yüzyıl sonra İslam'ın önemini tamamen yitirebileceği de ihtimal dahilinde olduğunu kavramayacak kadar ferasetsiz olmamaları gerekir, diye düşünüyoruz.

Diyalogu tam tersine Hıristiyanları İslamlaştıracağını iddia edip, diyaloga biraz siyasi menfaat gözüyle bakan bir kısım zümreler de yok değildir. Ama siyasi yöntemlerle gayri Müslimleri İslam'a ısındırmak da yanlıştır çünkü İslam'ı gizli emellerle, takiyye yoluyla yaymak ta Kuran'ın amacına aykırıdır, zira Kuran'ın emrine göre İslam açıkça tebliğ edilmelidir (Hac 22/16; Şuâra 26/195).

Müslümanların aktif ve canlı bir şekilde Allah'ın vahdaniyetini, İslam'ın adaletini, ahlaki değerlerini, Kuran'ın insanoğluna söylediği bireysel ve toplumsal uyarıları bilimsel ve ahlaki çerçevede haykırması, tanıtması gerekirken, Dinler Arası Diyalogu haklı çıkarmak için Hz. Peygamberimizin kitap ehlini, yani Hıristiyanları ve Yahudileri sizlere emanet ediyorum, şeklindeki vasiyetini Dinler Arası Diyalog kapmasında değerlendirmek için örnek almak (Aydüz, 2011:14) kanaatimizce son derece yanlış bir tutum olacaktır. Çünkü Hz. Muhammed'in bu vasiyetinde gayri Müslimlere İslam dinini dayatmayın ya da onların İslam'ı kabul etmesi için baskı yapıp zulmetmeyin, demek istediği aşikardır, onun ahlakına yakışan da budur.

Eğer diyalogdan kasıt insanların hangi görüşten, hangi dinden, hangi milletten olursa olsun hoşgörü içinde kavgasız ve saygıyla bir arada yaşaması şeklinde yorumlanırsa kimsenin itirazı olmaz, bir Müslümanın itirazının olması da imkansızdır, çünkü buna karşı çıkmak sosyal hayata ve barışa karşı çıkmak demektir. Ancak diyalogdan kasıt itikadi açıdan Tanrı ve peygamber inancını değiştirmek, başkalaştırmak ise, işte buna karşı çıkılmalı. Çünkü diyalogun asıl maksadı tebliğin önünü kesmek veya tebliği son derece pasifleştirmektir. Halbuki, tebliğin önünün kesilmesi İslam dininin amacına ve prensiplerine aykırıdır. İslam'ı diğer dinlerle eşit tutmaya, güya Hıristiyanlık, Yahudilik dinleri de İslam diniyle aynı oranda ve aynı şekilde ahlaka, ibadete, Tanrıya davet ediyormuş (Alıcı, 2011: 135) gibi gösterme eğilimine karşı verilecek en doğru cevabın: Allah katında tek makbul dinin İslam dini olduğu,²⁶ âyeti olmalıdır.

Avrupa'nın, özellikle Hıristiyanların Dinler Arası Diyalog çağrısını İslam dünyasına bir nevi dayattığını göz önüne alırsak bunun masum bir girişim ve proje olmadığına kanaat getirebiliriz. 110 yıl önce Osmanlı'ya kapitülasyon projesiyle tuzak kuran Hıristiyan ülkelerin adeta İslam itikadı için de bir 'dini kapitülasyon' tuzağı kurduğunu onların hareketlerinden ve girişimlerinden anlamak mümkündür. Çünkü kendilerine göre en son ve haklı din olan Hıristiyanlık öğretisine göre İslam dini sonradan uydurulmuş, Ortadoğu kökenli bid'at dinidir ve ne tür yolla olursa olsun bu dinin bitirilmesi, bertaraf edilmesi gereken bir yanlış inançtır.

Bununla birlikte Hıristiyanların ağırlıkta olduğu Batı dünyası, kendileri ile uyumlu bir "müslüman" modeli oluşturmak için "hoşgörü", "ılımlı", "light İslam" (Oruç, 2003: 25) kavramlarını zihinlere yerleştirmekte, son derece pasif ve dinini kendi iç dünyasında yaşayan bir müslüman modeli yaratmak, dolayısıyla içi boşaltılmış güçsüz ve zayıf bir İslam modelini yaratmak istemektedirler. Oysa İslam'ın ılımlısı, radikalidir, İslam bir bütündür.

Diğer yandan Allah tarafından indirilen İslam dinini Hz. Muhammed ile özdeşleştirerek "Muhammadanizm" (Köylü, 2007: 13) şeklinde lanse edilmesi, İslam'ın insan mahsulü bir din ve inanç

²⁶ Allah katında din ancak İslam dinidir. Kendilerine kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim (Kuran ayetleri) geldikten sonra sırf aralarındaki ihtiras ve haset sebebiyle ihtilafa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkar ederse bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir. (Âli İmran 3/19)

odluğuna dair kuşkular yaratma yolundaki hareket olduğu, akli selim insan tarafından açıkça anlaşılmalıdır. Kuran'ın dolayısıyla İslam'ın öğretileri varlığı kendinden olan yüce kudret sahibi tek Allah'a inanmaya, onun kainatı ihata ettiğine inandırmaya, ilme, ahlaka, bilime, medeniyete ve insan haklarına riayet etmeye davet etmekte, cennetle müjdeleyip cehennemle korkutmakla insanların psikolojik ve sosyolojik dengesini hem bu dünyada hem ahrette sağlam tutmak istemektedir. Bu bağlamda İslam dinini diğer dinler ile kıyaslanmayacak kadar birçok üstün özellikler taşımaktadır.²⁷

Genellikle Dinler Arası Diyalog hakkında yazılıp çizilenlere bakılırsa, İslam tarihinde gayri Müslimler için tanınan hukuki ayrıcalıklar, gayri Müslimlere özgü hak ve özgürlükler, diğer inanç mensubu insanlara karşı gösterilen hoşgörü ve birlikte yaşama kültürü vs.gibi kavramlarla karıştırılmakta, başka dinlere karşı hoşgörülü, saygılı ve kültürlü davranmayı, birlikte yaşamayı diyalog şeklinde ele alındığı gözlemlenmektedir (Alıcı, 2011: 28). Oysa bir gayrimüslimi sevmek, onu korumak, 'yaratılanı severiz yaratandan ötürü' düşüncesiyle arkadaş olmak, onun hakkına-hukukuna saygılı olmak başka bir şey, dinlerin bir arada diyalog şeklinde karma-karışık hale getirilmesi tamamen farklı şeylerdir.

İslam tek tanrı inancına, Hıristiyanlık ise üçlü ilah-teslise itikat ederken; İslam'da melekler Allah'ın hizmetinde olan varlıklardır ama Hıristiyanlıkta Tanrının kızları olduğuna iman edilmektedir; İslam'da Tanrı mekan ve zamandan münezzehtir (Pezdevi, 1988: 43-44), Hıristiyanlıkta ise Tanrının gökte olduğu inancı hakim iken diyalogun tebliğ yerine tercih edilmesi kabul edilebilir bir durum değildir. Çünkü tebliğde karşı tarafa doğru olanı anlatmak ve buna inandırmak esastır, ama diyalogda seninki de doğrudur, benimki de doğrudur gel uzlaşalım, düşüncesi hakimdir.

Yukarıda söylenenlerden hareketle, dini itikatların psikolojik yapısı iyi incelenmeli, iyi değerlendirilmelidir. İslam'a iman etmenin karakteristik özellikleri, başka inançlara benzemezliği, kendine özgü orijinalliği, tahrif olmuş dinlere ve inançlara karşı itikadını müdafaa etme refleksi, bir çırpıda hoşgörü ve diyalog denizinde eritilemez. Öte yandan Dinler Arası Diyalog kelamî veya teolojik altyapıya dayanmadığından, daha çok siyasi ve ideolojik amaçlar güttüğünden orta ve uzun vadede başarılı olma ihtimali da yoktur.

Kültürler, milliyetler, halklar, kıtalar arasında diyaloga, dostluğa, bir-birini yakından tanımaya siddetle, önemle ve acil ihtiyaç vardır. Ama günümüzdeki Dinler Arası Diyalogun amacı İslam'ı o dinler arasında yok etmek, yozlaştırmak, İslam'a olan ilgiyi ve rağbeti durdurmaktan ibaret olduğu artık iyice açığa çıkmış ve ifşa olmuştur.

İslam dininin gelmesiyle Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi diğer bütün dinlerin hükmü sona ermiştir. Allah katında artık muteber olan tek din İslam'dır (Âli İmran 3/19; Mâide / 3; Âli İmran 3/85). Tıpkı, yeni bir kanun çıkınca eski kanunun hükmünün yürürlükten kalkması gibi, Allah katında İslam'ın dışında hiçbir dinin geçerliliği yoktur.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Sadık (1982), *Rahmet ve Savaş Peygamberi Hz. Muhammed (sas)'in hayatı*, İstanbul: Medrese Yayınları

²⁷ 1) Diğer dinler yalnızca bir bölge insanına hitap ediyordu. İslam ise topyekun bütün insanlığa seslenmektedir. İslam dininin daveti umumi, mesajı da evrensel; 2) Eski dinler sadece kendi zamanlarının insanlarını muhatap almışlardır. İslam dini ise 1400 yıl önceki dönemin insanından bugünün ve yarının modern insanına kadar gelip geçen ve gelecek olan bütün insanlığa hitap edebilme özelliğinde olan bir dindir. İslam dininin hiçbir hükmü tazeliğini, geçerliliğini, tutarlılığını, insanlığa en faydalı olma özelliğini kaybetmemiştir. İslam'ın hükümleri kıyamete kadar baki kalacaktır; 3) Diğer dinlerin tamamı tahrif edildiği halde, İslam dini hala ilk günkü tazelik ve saflık ile bozulmadan durmaktadır; 4) İslamiyet kolaylık dinidir. İslam'da insanlara yapamayacakları veya yaparken zorluk çekecekleri işler yüklenmemiştir; 5) İslam dini insanın "ben nereden geliyorum, nereye gideceğim, niçin yaratıldım, girdiğim bu hayat yolu beni nasıl bir sonuca ulaştıracak" gibi sorulara en iyi ve en tatmin edici cevapları verir. Bunun için gerçek mümin daima sakin ve huzurludur; 6) İslam dini insanlığın maddi ve manevi gelişmesine, gerçek insanlık mertebesine ulaşmasına yardımcı olur. Hiçbir okul ve üniversite okumamış bir mümin, üniversite mezunu inançsız bir insandan daha huzurlu ve daha insani olabilmektedir; 7) İslam dini getirdiği helal-haram sistemiyle, cemiyet hayatını düzenlemiş ve disipline etmiştir. Bu sistem insandan hiçbir vakit ayrılmayan, onu daima gözetim altında tutan manevi bir bekçi gibidir. Bu bekçi insanlar üzerinde son derece etkili olduğundan, hem onu gizli-aşkar bütün fenalıklardan alıkoyar, hem de her çeşit iyiliklere sevkeder. Allah'ın her şeyi bileceğini, hiçbir şeyin ondan gizlenemeyeceğini idrak eden Müslüman şahsiyette güçlü bir irade oluşur. Böyle güçlü bir karaktere sahip olan kişilerden meydana gelen bir toplumda ise asayiş ve istikrar, intizam bulunur; 8) İslam dini bilimle çelişmez. Bilim madde aleminin, hayatın ve özellikle insanın nasıl var olduğunu inceler, bu alemde cereyan eden ilahi kanunları bulup çıkarır. Bu kanunlar sayesinde insanlığın teknik ve medeniyette daha fazla ilerlemesine imkan hazırlar. İslam ise kainatın ve madde aleminin niçin yaratıldığını ve yaratıcısının kim olduğunu ortaya koyar. Özellikle insanın varlıklar içindeki müstesna mevkiini, yaratılış gayesini ve bu dünyadaki vazifesinin mahiyetini anlar; 9) İslam dini her türlü ahlaki faziletin kaynağıdır. Kuran'da bulunmayan ahlaki bir fazilet yoktur. Bir milletin ahlaki yönden alçalması kadar müthiş bir felaket yoktur. Tarih boyunca pek çok millet, ahlaken yozlaştıkları için batmış, tarih sahnesinden silinip gitmiş ve unutulmuştur; 10) İslam'ın dışında kalan bütün dinler, yerel ve mahalli iken İslam evrensel ve umumdür. Bunun içindir ki, diğer dinler bir sokağı aydınlatan birer sokak lambası gibi iken, İslam bütün dünyayı aydınlatan güneş hükmündedir. Güneş doğduktan sonra artık sokak lambasına ihtiyaç kalmaz. (bkz. Mehmet Can, (2013), *İslam Akaidi*, İstanbul: Şefkat Yayıncılık, s. 45-46)

ALICI, Mustafa (2011), *Müslüman-Hıristiyan Diyalogu*, 2.baskı, İstanbul: İz Yayınları
ALİYYU'L-KARİ, (tarihsiz), *Fıkh-ı Ekber Şerhi*, trc. Hüseyin S. Erdoğan, İstanbul: Hisar Yayınları
AYDIN, Mahmut (2001), *Monologdan Diyaloga*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları
AYDIN, Mahmut (2002), *İsa Tanrı mı İnsan mı?*, İstanbul: İz Yayınları
AYDÜZ, Davut (2011), *Tarih Boyunca Dinler Arası Diyalog*, İzmir: Çağlayan Yayınları
BAYRAKDAR, Mehmet (2011), *Dinler Arası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam*, İstanbul: Kelam Yayınları
BULAÇ, Ali (2005), *Medine Vesikası, Yeni Ümit*, Nisan-Mayıs-Haziran, sayı 68
CAN, Mehmet (2013), *İslam Akaidi*, İstanbul: Şefkat Yayınları
EBU HANİFE (1992), *Fıkh'u'l-Ekber (İmam A'zam'ın Beş Eseri içinde)*, Yayına haz.Mustafa Öz, İstanbul: MÜİFV Yayınları
GÖLCÜK, Şerafettin-TOPRAK Süleyman (1998), *Kelam*, 4. baskı, Konya: Tekin Kitabevi Yayınları
GÜLEN, Fethullah (2003), *İnsanın Özündeki Sevgi*, İstanbul: Ufuk Yayınları
GÜNGÖR, Ali İsmail (2001), *Vatikan, Misyon ve Diyalog*, Ankara: Berikan Yayınları
GÜNGÖR, Ali İsmail (2005), *Dinler arası diyalog mu, dinler arası ilişkiler mi? Türk Yurdu Dergisi*
HAMİDULLAH, Muhammed (1997), *el-Vesaiikus-Siyase*, trc. Vecdi Akyüz, İstanbul: Kitabevi Yayınları
HARMAN, Ömer Faruk (1993), *Hıristiyanların İslam'a bakışı, Asrımızda Hıristiyan Müslüman Münasebetleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat
İBNİ TEYMİYYE (1998), *İsim ve Sıfat Tevhidi*, haz. Abdulvahid Metin, İstanbul: Tevhid Yayınları
KÖYLÜ, Mustafa (2007), *Dinler Arası Diyalog*, İstanbul: İnsan Yayınları
KURANI KERİM VE MUHTASAR MEÂLİ, (2001) İstanbul: Hayrat Neşriyatı Yayınları
MÂTURİDİ (2003), *Kitabu't-Tevhid*, thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, Ankara: İSAM Yayınları
ORUÇ, Mehmet (2003), *Dinler Arası Diyalog Tuzağı ve Dinde Reform*, 3. baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınları
ÖKTEM, Niyazi (2001), *Dinler Arası Diyalog ve Hoşgörü*, İstanbul: Timaş Yayınları
ÖZCAN, Vedat (2008), *Diyalogun Acı Meyveleri*, İstanbul: Rağbet Yayınları
PEZDEVİ (1988), *Ehli Sünnet Akaidi*, trc. Şerafettin Gölcük, 2. baskı, İstanbul: Kayıhan Yayınları
SARIKÇIOĞLU, Ekrem (2002), *Başlangıcından Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta: Fakülte Kitabevi
SARIKÇIOĞLU, Ekrem (2004), *İslam Dışı Dinlere Kuran'ın Temel Yaklaşımı ve İbrahimi Din Ölçütü, Dinler Tarihi Araştırmaları-IV; Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları*, s.36-39
SEVİNÇ, Bayram (2012), *Diyalog ve Korku*, İstanbul: İz Yayınları
SEZEN, Yümnü (2006), *Dinler Arası Diyalog İhaneti*, İstanbul: Kelam Yayınları
TEKİN, Ahmet (2006), *Diyalogculara Kuran Dersi*, İstanbul: Kelam Yayınları
TÜMER, Günay-KÜÇÜK Abdurrahman (1997), *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları
UÇAR, Ramazan (2012), *Dinler Arası Diyalog*, Ankara: Berikan Yayınları
TÜRKÇE SÖZLÜK (1998), Cilt I., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
TEMPO DERGİSİ, sayı 990, yayın: 23 Kasım 2006, s.18-19
<http://www.fjp2.com/ru/john-paul-ii/online-library/encyclicals/123-redemptoris-missio>
<http://www.hakikat.com/dergi/129/bsyz12907.html>;
<http://www.hzmuhammedinhayati.gen.tr/hz-muhammedin-katildigi-savaslar.html>
<http://www.kuranmeali.com>
<http://www.yeniiumit.com.tr/konular/detay/medine-vesikasi>